

КРАВЧЕНКО М. О.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
(Національний університет
«Одеська юридична академія»)

УДК 347.97/.99

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.4.3>

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА СУДИ В УКРАЇНІ (У СТАТИСТИЧНИХ ПОКАЗНИКАХ)

У статті підкреслено необхідність у стабільному законодавстві, правовій визначеності та належному забезпеченні кадрових, фінансових, матеріальних та інших потреб для належного функціонування судів. Звернута увага, що переважна кількість реформ у судовій системі обумовлювались прагненням удосконалити її шляхом орієнтування на європейські стандарти правосуддя та рекомендації європейських організацій. Наголошено, що внутрішні проблеми у функціонуванні судів лише посилилися через початок повномасштабної агресії з боку РФ проти України 24 лютого 2022 р.

Ключову увагу у статті приділено впливу воєнного стану на суди. Головним методом дослідження обрано статистичний метод. У статті брались до уваги такі показники діяльності судів в умовах воєнного стану: 1) вступ суддів до лав Збройних сил України; 2) фінансова або матеріальна підтримка судами Збройних сил України; 3) завдання шкоди будівлям та приміщенням судів; 4) рівень фінансування судів в умовах воєнного стану. Наведено приклади за кожним з вищезазначених критеріїв. Особливої уваги приділено завданій шкоді будівлям та приміщенням судів, адже за даними ДСА, від початку повномасштабної збройної агресії російської федерації на території України з 24 лютого 2022 р. пошкодження різного ступеня, включаючи повне руйнування та розкрадання майна, зазнали 142 приміщення 132 судових установ.

Зроблено висновок, що статистичні показники свідчать про небайдужість судів до викликів сьогодення обумовлених воєнним станом. Наявні у відкритому доступу статистичні відомості щодо діяльності судів сприятимуть наближенню населення до судів, підвищенню поваги до суддів та зміцненню авторитету судової гілки влади.

***Ключові слова:** суд, суддя, судоустрій, судова влада, Вища рада правосуддя, Державна судова адміністрація України, воєнний стан.*

Kravchenko M. O. The influence of martial law on the courts in Ukraine (in statistical indicators)

The article emphasizes the need for the stability of legislation, legal certainty and adequate provision of personnel, financial, material and other needs for the proper functioning of courts. Attention was drawn to the fact that the majority of reforms in the judicial system were determined by the desire to improve it by focusing on European standards of justice and recommendations of European organizations. It was emphasized that internal problems in the functioning of the courts only intensified due to the beginning of full-scale aggression by the Russian Federation against Ukraine from February 24, 2022.

The article focuses on the impact of martial law on the courts. The statistical method was chosen as the main research method. The article took into account the following indicators of court activity under martial law conditions: 1) entry of judges into the ranks of the Armed Forces of Ukraine; 2) financial or material support by courts of the Armed Forces of Ukraine; 3) causing damage to buildings and premises of courts; 4) the level of court funding under martial law. Examples are given for each of the above criteria. Special attention was paid to the damage caused to the buildings and premises of the courts, because according to the State judicial administration of Ukraine, since the beginning of the full-scale armed aggression of the Russian Federation on the territory of Ukraine since February 24, 2022, 142 premises of 132 judicial institutions have suffered damage of varying degrees, including complete destruction and theft of property.

It was concluded that the statistical indicators testify to the courts' indifference to the challenges of the present, caused by the state of war. Publicly available statistical information on court activities will help bring the population closer to the courts, increase respect for judges, and strengthen the authority of the judicial branch of government.

Key words: court, judge, judicial system, judicial power, High Council of Justice, State Judicial Administration of Ukraine, martial law.

Вступ. Належне функціонування судів потребує стабільного законодавства, правової визначеності та належного забезпечення їх кадрових, фінансових, матеріальних та інших потреб. На жаль, з моменту набуття Україною незалежності можна констатувати систематичне реформування судової гілки влади, що знаходило відображення у численних змінах системи судоустрою, порядку набуття статусу судді та обрання на посаду, зміні Вищої ради юстиції на Вищу раду правосуддя тощо. Переважна кількість вищенаведених нововведень обумовлювалась прагненням удосконалити вітчизняну судову систему через орієнтування на європейські стандарти правосуддя та рекомендації європейських організацій. Безумовно ці зміни створювали певні труднощі у діяльності судів та судових установ. Крім того, упродовж тривалого часу для нашої держави не втрачають своєї актуальності такі проблеми у діяльності судів як їх недостатнє фінансування, порушення принципу незалежності суддів, нестача суддівських кадрів та технічного персоналу тощо. Вищенаведені внутрішні проблеми лише посилилися через початок повномасштабної агресії з боку РФ проти України. Вказана подія без жодних сумнівів стала одним з найбільш суворих викликів, з яким коли небудь зустрічалась наша держава. Наразі, за майже три роки з моменту запровадження воєнного стану, можна прослідкувати вплив воєнного стану на суди за допомоги статистичних показників.

Зауважимо, що окремі питання функціонування судів та інших органів судової влади у своїх працях підіймалось такими науковцями та практиками як Н. Бакаянова, С. Іваницький, А. Лапкін, Л. Москвич, Л. Нестерчук, О. Свіда, О. Цісельський, А. Орленко та інші. У той саме час обрана проблематика є надзвичайно широкою за змістом та потребує подальшого дослідження.

Метою цієї статті є визначення впливу воєнного стану на функціонування судів в Україні та відображення цього впливу у статистичних показниках.

Результати дослідження. Задля систематизації викладення матеріалу інформація буде згрупована з урахуванням таких показників: 1) вступ суддів до лав Збройних сил України (надалі – ЗСУ); 2) фінансова або матеріальна підтримка судами ЗСУ; 3) завдання шкоди будівлям та приміщенням судів; 4) рівень фінансування судів в умовах воєнного стану.

Отже, звертаючись до першого показнику, варто зазначити, що за даними Ради суддів України та Державної судової адміністрації України (надалі – ДСА), на середину 2022 р. до лав ЗСУ було мобілізовано 54 судді та 229 працівників апаратів судів, ДСА та підприємств, що належать до сфери управління ДСА. Крім того, добровольцями до Територіальної

оборони ЗСУ приєдналися 33 судді та 49 працівників апаратів судів, ДСА та підпорядкованих їй підприємств. На середину 2023 р. у ЗСУ служили 54 судді та 353 працівники апаратів судів, територіальних управлінь ДСА та державних підприємств, що належать до сфери ДСА [1]. На превеликий жаль, станом на травень 2023 р., внаслідок бойових дій загинули семеро суддів та працівників апаратів судів, а ще дев'ятеро зазнали поранень [2].

Звернемо увагу, що до Кабінету Міністрів України у 2023 р. надійшов запит щодо загальної кількості суддів, прокурорів та адвокатів, яких було призвано на службу до ЗСУ під час мобілізації, починаючи з 24.02.2022 р. Як вбачається з відкритих джерел, відповідь на цей запит не була інформативною адже відповідно до порядку організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів, який затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30.12.2022 р. №1487, Районні (міські) територіальні центри комплектування та соціальної підтримки не ведуть військового обліку за кожною професійною ознакою [3].

Щодо фінансової підтримки ЗСУ, варто зазначити, що Верховний Суд ухвалив рішення до кінця воєнного стану перераховувати 60% суддівської винагороди на потреби армії. Крім того, Верховний Суд запропонував суддям першої інстанції перерахувати частину суддівської винагороди у розмірі 40%, а суддям апеляційної – у розмірі 50%. Ініціатива була підтримана суддівською спільнотою. До прикладу, судді Сьомого апеляційного адміністративного суду одногослосно вирішили щомісяця перераховувати 50% своєї винагороди у фонд підтримки ЗСУ, що становить приблизно 1,6 мільйона гривень на місяць [4]. Вражає сума у розмірі 513 мільйонів гривень, яку судді Верховного Суду перерахували на підтримку Збройних Сил України з березня 2022 р. до червня 2024 р. включно. З цієї суми понад 53 мільйони гривень були спрямовані на спеціальний рахунок Національного банку України для збору коштів на потреби армії. Крім того, у першому півріччі 2024 року судді переказали значні суми на рахунки військових частин, благодійних фондів та інших організацій, що займаються оборонними потребами [5].

Щодо завданої шкоди будівлям та приміщенням судів, за даними ДСА, від початку повномасштабної збройної агресії російської федерації на території України з 24 лютого 2022 р. пошкодження різного ступеня, включаючи повне руйнування та розкрадання майна, зазнали 142 приміщення 132 судових установ. З них:

134 приміщення є судами (120 судів);

6 приміщень територіальних управлінь ДСА України та територіальних управлінь Служби судової охорони (в Донецькій, Запорізькій, Миколаївській, Одеській, Харківській, Чернігівській та Херсонській областях);

1 приміщення Національної школи суддів України;

1 приміщення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Серед вказаних пошкоджених приміщень, 15 приміщень судів були повністю зруйновані. У 27 приміщеннях судових установ було зафіксовано часткові пошкодження, а саме: вибиті вікна, відсутність електро-, тепло-, водо- та газопостачання, пошкоджені стелі, зали судових засідань, внутрішні двері, а також зруйновані внутрішні перегородки між кабінетами. У деяких місцевих судах на початку бойових дій були вибиті або пошкоджені вікна, а згодом будівлі зазнали додаткових руйнувань. Найбільше пошкоджених або зруйнованих приміщень судових установ спостерігається в Харківській (23 приміщення), Донецькій (24 приміщення) та Миколаївській (21 приміщення) областях [6].

Щодо фінансування судів, варто зазначити, що проблема їх недостатнього фінансування не є новою для України. Зазначимо, що у 2023 р. загальна потреба ДСА як головного розпорядника коштів у бюджетних призначеннях становила 33,710 мільйонів гривень. Однак, згідно із Законом України «Про Державний бюджет України на 2023 рік», ДСА було передбачено лише 17,324 мільйонів гривень, що на 407 мільйонів більше, ніж наприкінці 2022 р. Ці кошти покрили лише 56,2% необхідних соціальних видатків системи правосуддя, при цьому потреба у видатках на оплату комунальних послуг та енергоносіїв була задоволена повністю, а інші поточні видатки судів та установ системи правосуддя були профінансовані на 42,8%.

Основна частина бюджетних призначень (89%) була спрямована на оплату праці та нарахування на неї, близько 4% – на оплату комунальних послуг та енергоносіїв, а на інші поточні видатки, необхідні для забезпечення судочинства, припадало 7%. Бюджет судової системи має переважно соціальне спрямування, тому видатки на розвиток становили лише 2% загальних бюджетних призначень і були виділені лише у IV кварталі 2023 року за рахунок понадпланових надходжень спеціального фонду державного бюджету. На забезпечення здійснення судочинства та оплату комунальних послуг і енергоносіїв було спрямовано лише 10% фінансового ресурсу [7, с. 40].

Вкрай позитивно, що у січні 2024 р. Вища рада правосуддя звернулася до Кабінету Міністрів України із пропозиціями щодо пріоритетних завдань фінансового забезпечення судової влади на 2025–2027 рр., посилаючись на те, що «належне фінансування судової гілки влади є передумовою ефективної діяльності всіх органів системи правосуддя щодо реалізації заходів, спрямованих на забезпечення своєчасного та якісного розгляду судових справ і, відповідно, на задоволення суспільних потреб та очікувань» [8].

Звернемо увагу, що відповідно до Закону України на «Про державний бюджет України на 2024 рік» на Верховний Суд передбачено видатків у розмірі 1 948 971,6 грн., на апеляційні загальні суди – 2 157 801,5 грн., апеляційні господарські суди – 71 377,5 грн., на апеляційні адміністративні суди – 76 818,9 грн. тощо [9]. Отже, хоча видатки закладені у бюджеті на 2024 р. і можуть перевищувати показники видатків за попередній рік, це не означає фактичне покращення стану фінансування судів через інфляцію та інші економічні процеси.

Аналіз вищенаведених статистичних показників дозволяє зробити висновок щодо прозорості у діяльності судів, що позитивно впливає на рівень довіри населення до них та повагу до суддів. Зазначимо, що щодо інших органів та інститутів нашої держави ситуація склалася дещо по-іншому. До прикладу, якщо звернути увагу на органи прокуратури, то як повідомляється на сайті Офісу Генерального прокурора, на потребу ЗСУ було передано 6,26 млрд гривень (кошти та цінності), 972 одиниці транспортних засобів та 13 тис тонн пального [10]. У свою чергу, узагальнення розміру допомоги прокуратур по областях має одиничний характер. Подібна нестача статистичних відомостей можна прослідкувати також і щодо діяльності інституту адвокатури. Не можна залишити поза уваги неоднозначну ситуацію, яка пов'язана з тим, що 6 серпня 2024 р. Полтавський окружний адміністративний суд зоб'язав Національну асоціацію адвокатів України (у подальшому – НААУ) оприлюднити дані про кількість коштів перерахованих на ЗСУ чи інші органи правопорядку з 24 лютого 2022 року. НААУ відмовилась публічно відкрити дані щодо підтримки ЗСУ, посилаючись на рішення Ради адвокатів України від 20 травня 2023 року № 50 «Про закриття доступу до фінансової звітності органів адвокатського самоврядування на період запровадження воєнного стану» [11]. У той саме час, нападки на НААУ виникають деякі питання, адже як НААУ, так і окремими радами адвокатів регіону публікуються відомості щодо підтримки ЗСУ або окремих адвокатів-військовослужбовців чи членів їх сімей.

Висновки. Підсумовуючи проведені дослідження можна дійти таких висновків. Статистичні показники свідчать про небайдужість судів до викликів сьогодення. Найвні у відкритому доступу дані щодо вступу суддів до лав ЗСУ, фінансової підтримки судами ЗСУ, завдання шкоди будівлям та приміщенням судів та рівеня фінансування судів в умовах воєнного стану сприятимуть наближенню населення до судів, підвищення поваги до суддів та зміцнення авторитету судової гілки влади.

Список використаних джерел:

1. Голова РСУ – про роботу судів під час війни, конкурс до ВККС, справи щодо воєнних злочинів та суддів на фронті. *Вебсайт Ради суддів України*. 2023. URL: <https://rsu.gov.ua/ua/news/golova-radi-suddiv-ukraini-pro-robotu-sudiv-pid-cas-vijni-konkurs-do-vkks-spravi-sodo-voennih-zlociniv-ta-suddiv-na-fronti>
2. Внаслідок бойових дій загинуло семеро суддів і працівників апаратів судів – голова Ради суддів. *Суспільне новини*. URL: <https://suspilne.media/amp/466292-vnaslidok-bojovih-zaginulo-semero-suddiv-i-pracivnikiv-apartiv-sudiv-golova-radi-suddiv>

3. Кількість мобілізованих адвокатів, суддів, прокурорів. URL: https://dostup.org.ua/request/kilkist_mobilizovanih_advokativ
4. Судді України підтримують ЗСУ. Вебсайт Асоціації правників України. URL <https://uba.ua/news/suddi-ukrayiny-pidtrymuuyut-zsu>
5. Верховний Суд перерахував 513 млн грн на підтримку ЗСУ, ще орієнтовно понад 6 млн грн будуть спрямовані на відбудову «Охматдиту». Вебсайт Судової влади України. URL: <https://court.gov.ua/archive/1635313/>
6. 142 приміщення судових установ зазнали пошкоджень — ДСУ України. URL: <https://pravo.ua/142-prymishchennia-sudovykh-ustanov-zaznaly-poshkodzhen-dsa-ukrayiny/>
7. Щорічна доповідь Вищої ради правосуддя за 2023 р. URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/file/shchorichna_dopovid_za_2023_rik_pro_stan_zabezpechennya_nezalezhnosti_suddiv_v_ukrayini.pdf
8. ВРП звернулася до КМУ із пропозиціями щодо пріоритетних завдань фінансового забезпечення судової влади на 2025–2027 роки. Вебсайт Судової влади. URL: <https://court.gov.ua/press/news/1557841/>
9. Про державний бюджет України на 2024 рік: Закон України від 09.11.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text>
10. Вебсайт Офісу Генерального прокурора. URL: <https://www.gp.gov.ua>
11. СкількинаЗСУ: судзобов'язавНААУ показати кошти, прераховані армії. URL: <https://dejure.foundation/skilkyna-zsu-sud-zobov-yazav-naau-pokazaty-koshty-prerahovani-armiy-i/#:~:text=6%20серпня%20Полтавський%20окружний%20адміністративний,відмову%20НААУ%20опублікувати%20цю%20інформацію.>

